

De waarheden van mijn moeder

Van Vigdis Hjorth verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Zomerhuis

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Vigdis Hjorth

De waarheden van
mijn moeder

Vertaald uit het Noors
door Angélique de Kroon

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een subsidie van NORLA Norwegian Literature Abroad.

De laatste twee zinnen op p. (176) zijn een weergave van een gedicht van Henrik Norbrandt.

Lezers van Tove Ditlevsen zullen bepaalde zinnen uit haar werk herkennen, vooral deze:

‘Het lijden is een keten die het magische genot schenkt waarvan je als je gelukkig was nooit zou weten.’

Maar deze roman is vooral geïnspireerd op *De verloren vader* van Arne Garborg.

ISBN 978 90 263 6534 8

© 2020 Cappelen Damm AS, Oslo

© 2023 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*, Amsterdam en Angélique de Kroon

Oorspronkelijke titel *Er mor død*

Oorspronkelijke uitgever Cappelen Damm

Omslagontwerp bij Barbara

Foto auteur © Kjell Ruben

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Ze zou vast contact met me opnemen als mam kwam te overlijden.
Daar is ze toch toe verplicht?

Op een avond belde ik mam. Het was in de lente, want de volgende dag maakte ik een wandeling over Borøya met Pax, en het was warm genoeg om onze broodjes op het bankje bij de Osesund te eten. Ik had die nacht bijna niet geslapen door dat telefoontje en was blij dat ik 's ochtends een afspraak had, en dat die met Pax was, want ik was nog van streek. Ik schaamde me dat ik mam had gebeld. Het had niet gemogen, en toch had ik het gedaan. Een verbod overtreden dat ik mezelf had opgelegd, en dat mij was opgelegd. Ze had de telefoon ook niet opgenomen. De bezettoon had geklonken meteen toen het knopje voor 'gesprek weigeren' was ingedrukt. En toch had ik opnieuw gebeld. Waarom? Geen idee. Wat had ik daarmee willen bereiken? Geen idee. En waarom nu deze verlamme schaamte?

Gelukkig ging ik de volgende dag met Pax op Borøya wandelen, ik kon bijna niet wachten, het inwendige beven zou verminderen als ik gewoon met Pax kon praten. Ik had hem van het station opgehaald, en meteen toen hij in de auto stapte had ik verteld wat ik had gedaan: mam gebeld, ik had mijn hart uitgestort bij Pax onderweg naar de parkeerplaats, en de hele weg Borøya rond, maar hij vond het niet vreemd dat ik mam had gebeld. *Ik vind het niet vreemd dat je met je moeder wilt praten.* Ik schaamde me nog steeds, maar het hielp wel tegen het beven. Ik heb haar toch niets te zeggen, zei ik. Ik weet niet wat ik gezegd zou hebben als ze de telefoon had opge-

nomen. Misschien hoopte ik dat er plotseling iets zou komen, als ze de telefoon oppakte en ‘Hallo?’ zei met haar eigen stem.

Ik had me eigenhandig in de situatie gebracht waarin ik me nu bevond. Had er bijna drie decennia geleden zelf voor gekozen om mijn huwelijk, mijn familie en mijn land in de steek te laten, ook al had het niet gevoeld alsof ik een keuze had. Ik verliet mijn huwelijk en familie voor een man die ze dubieus en een beroep dat ze onbetamelijk vonden, ik exposeerde schilderijen die ze beschamend vonden, kwam niet thuis toen pa ziek werd, kwam niet thuis toen pa overleed, kwam niet thuis voor pa's begrafenis, wat moesten ze daarvan denken? Ze vonden het verschrikkelijk, en vonden mij verschrikkelijk, voor hen was het verschrikkelijk dat ik vertrok en hen te schande maakte, en niet naar pa's begrafenis kwam, maar voor mij was het verschrikkelijke al lang daarvoor gebeurd. Ze begrepen het niet, of wilden het niet begrijpen, we begrepen elkaar niet, en toch belde ik mam. Had ik mam gebeld alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. Natuurlijk nam ze niet op. Wat had ik dan gedacht? Wat had ik verwacht? Dat ze de telefoon opnam alsof het de gewoonste zaak van de wereld was? Wie dacht ik wel dat ik was, dacht ik soms dat ik op enigerlei wijze iets betekende, dat ze blij zou zijn? Het is in werkelijkheid niet zoals in de Bijbel, dat wanneer het verloren kind terugkeert er een feest voor wordt georganiseerd. Ik schaamde me dat ik me niet aan mijn voornemen had gehouden en dat ik aan mam en Ruth, aan wie mam zeker over het telefoontje had verteld, had onthuld dat ik me er niet aan kon houden, terwijl zij, mijn moeder en zus, zich wel aan hun voornemen hielden en er niet over zouden peinen mij te bellen. Ze moeten te weten zijn gekomen dat ik weer in het land was. Ze hadden me waarschijnlijk regelmatig gegoogeld, en waren erachter gekomen dat er een overzichtstentoonstelling gepland stond, en dat ik een Noors nummer had gekregen, anders had mam wel opgenomen. Zij waren sterk en standvastig, terwijl ik zwak en kinderachtig was, net een klein kind. Ze hadden overigens ook geen zin om me te spreken. Maar had ik wel zin om mam te spreken? Nee! Maar ik had immers gebeld! Ik schaamde me dat iets in mij met haar wilde praten en dat

ik door haar te bellen liet blijken dat iets in mij dat wilde, en dat er iets was waar ik behoefte aan had. Wat kon dat zijn? Vergiffenis? Misschien dat ze zich dat inbeelddde. Maar ik had geen keus gehad! Maar waarom belde ik dan, wat wilde ik? Geen idee! Mam en Ruth dachten dat ik belde omdat ik spijt had, ze hoopten dat ik dat had en het moeilijk had, dat ik ze miste en het goed wilde maken, maar mam nam de telefoon niet op, want zo eenvoudig zou het niet gaan, dat zodra ik weer in het land was en graag weer contact wilde, ze me met open armen zouden ontvangen, o nee. Nu kon ik de volle omvang van mijn keuze voelen en die betreuren. Maar ik betreurde die niet! Voor hen leek het alsof ik een keuze had gehad en dat irriteerde me, maar irritatie is gemakkelijk te verdragen, het is niets vergeleken met schaamte, waar kwam deze verlamrende schaamte dan vandaan? Het hielp om met Pax te praten. We liepen over de leisteenpaden langs het water vol eenden en zwanen, en bij de bocht bij de Osesund vond ik paardenhoeftklaver, ik hield mezelf voor dat dat geluk bracht. Thuis heb ik het bloemetje in een eierdopje met water gezet, maar het verwelkte al snel. Nu is het herfst, 1 september. Mijn eerste Noorse herfst in dertig jaar tijd.

Ik had gedronken toen ik belde, niet veel, een paar glazen wijn, maar ik had gedronken, anders zou ik niet hebben gebeld. Ik vond het nummer via 1881 en toetste het met trillende vingers in. Als ik rationeel had gedacht, had ik niet gebeld. Als ik mezelf van tevoren had gedwongen rustig na te denken, om me de meest waarschijnlijke scenario's voor te stellen die zouden volgen als mam de telefoon opnam, zou ik niet hebben gebeld. Ik zou hebben begrepen dat het niets dan narigheid voor ons beiden zou opleveren. Het was een onrealistisch, irrationeel telefoontje geweest. Het werd dan ook niet aangenomen. Mijn moeder en zus waren rationeel, was dat waar ik me voor schaamde? Als ik rationeel had gedacht, had ik begrepen dat als mam de telefoon had opgenomen, dat nog steeds niet zou hebben geleid tot iets wat een gesprek zou kunnen worden genoemd. Een gesprek tussen mam en mij was een onmogelijkheid geworden. Maar ik bedwong mijn irrationele impuls niet, ik wilde niet helder denken, ik wilde deze plotselinge en voor mezelf verrassend sterke impuls volgen. Uit welke diepte was die afkomstig? Dat is waar ik probeer achter te komen.

Ik had in geen dertig jaar iets wat een gesprek genoemd kon worden met mam gehad, misschien had ik dat wel nooit gehad. Ik ontmoette Mark, meldde me in het geheim aan bij het instituut in Utah waaraan hij les gaf en werd aangenomen, trok met hem de oceaan over, weg van mijn huwelijk en mijn familie, en dit was in de loop van één enkele hete zomer gebeurd. Het is waar wat ze zeggen: dat een blik voldoende kan zijn, één blik, en ik stond finaal in vuur en een onblusbare vlam, en dit werd als verraad en als een klap in het gezicht beschouwd. Ik had destijds een lange brief geschreven en uitgelegd waarom het voor mij noodzakelijk was geweest, had mijn hart erin uitgestort, maar in het korte antwoord dat ik ontving, was het alsof die brief helemaal nooit geschreven was. Een kort, bot antwoord met dreigementen van uitsluiting, maar als ik tot bezinning zou komen en onmiddellijk naar huis kwam, kon het me misschien worden vergeven. Ze schreven alsof ik een kind was waar ze zeggenschap over hadden. Ze somden op hoeveel het hun financieel en mentaal had gekost om mij groot te brengen, ik was ze veel verschuldigd. Ze bedoelden het letterlijk, begreep ik, ik stond bij hen in het krijt. Ze dachten echt dat ik mijn grote liefde en mijn werk zou opgeven omdat zij in mijn jeugd voor tennislessen hadden betaald. Ze namen me niet serieus, ze probeerden niet me te begrijpen, ze dreigden. Zo'n grote macht hadden hun eigen verzorgers misschien in hun tijd over hen gehad, zo erg hadden ze zelf gebeeefd, geconfronteerd met hun woorden, vooral de geschrevene,

dat ze dachten dat die van hen een even sterk effect op mij hadden. Ik schreef opnieuw een lange brief en legde uit wat de kunstopleiding voor mij betekende, en wie Mark was, en weer antwoordden ze alsof mijn brief niet was geschreven, en niet gelezen. Ze somden de uitgaven op die ze hadden gedaan in verband met het appartement dat ze hadden gekocht, zodat ik in de buurt van de universiteit kon wonen tijdens mijn studie, en mijn huwelijk, dat ik nu, door mijn onvolwassen gedrag, voor de hele wereld belachelijk maakte, ik had mijn kersverse echtgenoot in de steek gelaten en zijn familie in verbijstering en vernedering achtergelaten. Ik moest 'dergelijke ideeën die deze M.' mij had aangepraat uit mijn hoofd zetten. Er waren slechts een paar uitverkorenen die erin slaagden van hun kunst te leven, en het viel te voorspellen dat ik daar niet toe behoorde. Het had me gekwetst, net als het feit dat ze oprecht leken te geloven dat hun woorden ervoor zouden zorgen dat ik mijn nieuwe leven zou opgeven, naar huis zou komen om bij hen in het krijt te staan, en me zou voegen naar hun vorm, ook al betekende dat zelfverminking. Ik beantwoordde die brief niet, maar schreef een kerstgroet toen de kerst naderde, een gezellige maar afstandelijke brief over het stadje waarin we woonden, het huis, het klein stukje tuin waarin we tomaten kweekten, het wisselen van de seizoenen in Utah, en schreef alsof hun laatste brief niet verzonden was, deed net zoals zij bij mij hadden gedaan, prettige kerstdagen! Kreeg een soortgelijke brief terug, kort, afstandelijk, gelukkig nieuwjaar! Ik stuurde af en toe een tentoonstellingsprogramma of een ansichtkaart als ik op reis was, schreef toen ik bevallen was van John en stuurde een foto van hem mee. Hij ontving een kaart terug: Lieve John, welkom op de wereld, groetjes van opa, oma en tante Ruth. Toen hij één werd, ontving hij een zilveren beker per post, groeten van oma, toen hij twee werd een zilveren lepel, en toen hij drie werd een vork. In de eerste jaren stuurde mijn zus soms beknopte berichtjes over de gezondheid van pa en ma, als er iets bijzonders was, een niersteenoperatie, een val op het ijs, maar geen aanhef, geen vragen, alleen een zin over de fysieke toestand van mijn ouders, Ruth. Aangezien ze relatief gezond waren, gebeurde dit zelden. De ondertoon was dat het vervelend voor haar was dat zij er alleen voor stond met pa en ma, dat ik egoïs-

tisch was omdat ik ervandoor was gegaan en dat het me duidelijk niets kon schelen. Ze schreef, zo kwam het op me over, om mij een schuldgevoel te bezorgen, maar misschien ervoer ik het zo omdat ik toch ergens een schuldgevoel had? Ik antwoordde: beterschap! Maar nadat de drieluiken *Kind en moeder 1* en *Kind en moeder 2* waren tentoongesteld in hun stad, mijn stad, in een van haar meest prestigieuze galerieën, met veel bezoekers en brede media-aandacht, stopten de schaarse berichtjes van Ruth en mams kaartjes rond de feestdagen. Via Mina, wier moeder nog in de buurt woonde, kwam ik te weten dat ze vonden dat de schilderijen stuitend waren, en dat ik mijn familie te schande had gemaakt, vooral mam. John ontving nog steeds verjaardagskaarten, maar de bewoordingen waren minder warm, verder bleef het stil. Ik wist niets van het dagelijks leven van mijn ouders. Ik ging ervan uit dat alles zijn gangetje ging, zoals bij de meeste welgestelde oudere mensen, ze woonden nog steeds in het huis waar ze naartoe waren verhuisd toen ik een tiener was, in een beter deel van de stad dan waar het huis stond waar ik was opgegroeid. Ik had geen andere informatie. Ik zou het geweten hebben als ze het verkocht hadden, het waren fatsoenlijke mensen waar het financiële zaken betrof. Het zou gemakkelijk zijn me hen voor te stellen in de kamers van het huis waarin ik zelf had gewoond, maar dat deed ik niet. Veertien jaar geleden was ik in een gehuurde studio in SoHo, New York, aan het werk, Mark lag in het Presbyterian Hospital, en ik ontving een berichtje van Ruth dat pa een beroerte had gehad en in het ziekenhuis lag, meer stond er niet, ze vroeg me niet te komen. De daaropvolgende drie weken stuurde ze meer korte berichtjes over pa's toestand, gebruikte deels onbegrijpelijke medische termen, en er klonk niets uitnodigends in haar woorden, geen aanhef, niet mijn naam, korte verslagjes die ze zich verplicht voelde te sturen, ik denk niet dat ze wilde dat ik kwam. Mijn aanwezigheid zou alleen maar voor verwarring zorgen. Er was geen rol voor mij weggelegd, ik zou slechts onrust veroorzaken, ik voelde het bij de gedachte eraan, ik wenste pa een spoedig herstel. Op 20 november schreef ze dat hij dood was, dit kwam als een verrassing voor me. Ook toen stond ik in mijn atelier in SoHo, Mark lag nog in het Presbyterian, ik ging er niet naartoe, dacht niet aan terugreizen of naar

de begrafenis gaan. Dat vroegen ze me ook niet, Ruth schreef dat hij dan en dan, daar en daar begraven zou worden, punt. De dag na de begrafenis ontving ik een berichtje vanaf haar telefoon, maar het was namens hen beiden, er stond 'we', en het was ondertekend met 'mam en Ruth', een afscheidsgroet. Mam had het er buitengewoon moeilijk mee gehad dat ik niet naar huis was gekomen vanwege pa's ziekte en voor pa's begrafenis, en het was haar bijna fataal geworden, stond er, en in zekere zin had ik haar figuurlijk vermoord, zo werd het verwoord, voor zover ik me herinner, ik heb dat berichtje niet bewaard, maar het meteen verwijderd, daar heb ik nu spijt van, het zou interessant zijn om het nu, in september, te leven, ik bedoel te lezen. Ik ervoer het als een voorwendsel om mij definitief buiten te sluiten en het definitieve op mij af te schuiven. De verjaardagskaarten voor John stopten.

We hadden niet langer amper contact, maar waren gebrouilleerd, begreep ik, het had geen indruk op me gemaakt, ik werkte, zorgde voor Mark, en voor John. Het huis werd verkocht, mam kocht een appartement en ik ontving een afrekening, een bedrag en een zakelijke brief van een advocaat, niet mams nieuwe adres, maar goed. Toen we voor een kort bezoek in Noorwegen moesten zijn, hebben we dat niet laten weten. Toen Mark overleed heb ik het ze ook niet laten weten, ze hadden hem nooit ontmoet en nooit de wens uitgesproken hem te ontmoeten. Toen John vier jaar geleden naar Europa verhuisde, naar Kopenhagen, heb ik ze niet op de hoogte gebracht, waarom zou ik, ze hadden hem nog nooit ontmoet. Ik sprak Mina, en Pax. Maar toen het Skogum Kunstmuseum besloot om over twee jaar een grote overzichtstentoonstelling van mijn werk te houden, begon de stad van mijn jeugd me in mijn dromen te achtervolgen. Naarmate de gesprekken met de curator over welke werken erin opgenomen moesten worden frequenter werden, spookte die ook overdag door mijn hoofd. Ik had beloofd minstens één nieuw werk bij te dragen, maar kon niets produceren, stond de hele dag voor verschillende doeken, maar mijn verfstreken waren passieloos. Bij nader inzien had ik niets wezenlijks geproduceerd sinds de manische trancetoestand na Marks dood, de jaren dat ik in mijn atelier

stond en het verdriet om hem verwerkte. Nu was dat verzacht, was dat de reden, en dat ik nu alleen woonde in alles wat van ons samen was geweest? Ik besloot weer thuis te komen, ik noem het nog steeds thuis, om te beginnen voor een tijdje, tot de opening van de tentoonstelling. Ik heb het ze niet laten weten, waarom zou ik? Het huis in Utah had ik verhuurd, mijn weduwepensioen maakte het financieel mogelijk een modern appartement te huren in de nieuwe wijk aan het fjord met een overdekt dakterras dat ik als atelier kon gebruiken. En nu woon ik weer in dezelfde stad als mam, vier-en-halve kilometer bij haar vandaan, ik heb haar adres op 1881 opgezocht, ze woont op Arne Bruns gate 22, dichterbij het centrum dan de huizen waarin ik ben opgegroeid, via 1881 vond ik ook haar telefoonnummer.

De eerste maanden zat ik voornamelijk binnen, ik kende de stad niet meer, voelde me een vreemde, het was bovendien aan het einde van de winter. Een grijze mist hing boven het gedeeltelijk bevroren fjord, de bergkammen aan de horizon zagen eruit als slapende dalmatiërs en de trottoirs waren bedekt met ijs. Als ik een enkele keer naar buiten ging, was ik me soms bewust van mams aanwezigheid op nog geen vijf kilometer afstand. In tegenstelling tot de voorgaande dertig jaar was er nu een reële kans dat ik haar tegen zou komen. Maar ze kwam waarschijnlijk niet veel buiten met dit weer, deze kou, met deze aangestampte sneeuw op de stoep, om geen heup te breken. Oudere vrouwen zijn bang om een heup te breken. Ze moet nu een eind in de tachtig zijn. Op een middag in februari stond ik bij de kaartjesautomaat op het station toen een bejaarde vrouw vroeg of ik haar kon helpen een kaartje te kopen. Ik had net zelf geleerd hoe dat moest en hielp haar, ze stond naast me met een vertrouwen dat me raakte, met open tas en open portemonnee. Toen ze het kaartje had, vroeg ze of ik haar de trap op kon helpen, ik kon geen nee zeggen. Met haar ene hand pakte ze mijn arm vast, met de andere de leuning, haar tas hing om haar nek en bungelde heen en weer bij elke stap die zo langzaam was dat ik bang was dat ik mijn trein zou missen, maar ik kon haar natuurlijk niet loslaten. Ik telde de treden van de trap om mezelf te kalmeren, het waren er tweeëntwintig. Op het perron bedankte ze me uitvoerig, ik zei dat het geen probleem was, ze ging haar dochter bezoeken, zei ze en ik voelde me beschaamd.

Heb ik mam gebeld om haar opnieuw te leren kennen? Om te zien wie ze nu is? Om met haar te praten alsof ze niet mijn moeder is, maar gewoon iemand, een willekeurige vrouw op een treinstation? Dat is onmogelijk. Niet omdat ze geen gewoon iemand is met al diens eigenaardigheden, maar omdat een moeder nooit een gewoon iemand kan zijn voor haar kinderen, en ik ben daar een van. Ongeacht of ze nieuwe interesses heeft gekregen, nieuwe eigenschappen heeft ontwikkeld, of haar persoonlijkheid is veranderd, zal ze voor mij altijd de moeder van toen zijn. Misschien vindt ze het vreselijk dat dat zo is, moeder zijn is een groot kruis. Mam is het zat om moeder te zijn, om mijn moeder te zijn, in zekere zin is ze dat niet meer, maar zolang als haar dochter leeft, is ze niet veilig. Misschien heeft mam altijd het gevoel gehad dat mijn moeder zijn onverenigbaar was met zichzelf zijn. Misschien heeft mam sinds mijn geboorte al de wens gehad om niet mijn moeder te zijn. Maar ze kon er niet aan ontsnappen, hoe hard ze het ook probeerde. Of het is haar gelukt, misschien is ze tijdens mijn lange afwezigheid vergeten dat ze mijn moeder is, en dan bel ik en herinner haar eraan. Voor haar moet het uit het niets zijn gekomen.

Ze zal zeggen dat ze nu anders is dan toen. Het valt te begrijpen dat ouders door hun kinderen met nieuwe ogen willen worden bekeken wanneer ze ouder en wijzer zijn geworden. Maar niemand kan van het nageslacht verwachten of eisen dat ze het beeld van hun moeder zoals ze haar in hun jeugd ervoeren opzijzetten, of dat ze het beeld van haar zoals het in de eerste dertig jaar van hun leven werd gecreëerd uitwissen, om haar geheel objectief als zeventig- of tachtigjarige te zien.

Het is makkelijker voor degenen die hun ouders regelmatig zien. De meeste van mijn vrienden die hun ouders regelmatig zien, kijken nu met mildere ogen naar hen dan vroeger, omdat de scherpe kantjes van hun ouders zijn afgeslepen tijdens de ups en downs van het leven, ze zijn toleranter en verzoenender geworden, en sommigen hebben ook meegemaakt dat hun ouders de achtergrond van hun misstappen hebben uitgelegd, en een paar dat ze zich hebben verontschuldigd. Misschien heeft Ruth ervaren dat mam warmer en wijzer wordt, voor zowel Ruth als mam moet dit prettig zijn. Langzaamaan wordt het oude beeld vervangen door een nieuwer, of vloeit het beeld van jong en oud samen en is het plaatje dat uit deze versmelting ontstaat eenvoudiger om mee te leven. Iedereen die regelmatig contact heeft met zijn moeder en met haar over het verleden praat, helpt mee het verleden te herscheppen, er wordt gezamenlijk een geschiedenis gecreëerd. Dat is waarschijnlijk wat er gebeurt. Ruth herinnert het zich waarschijnlijk nu zoals mam wil dat ze het zich herinnert.

Maar ik heb ook verhalen gehoord dat de karaktereigenschappen van de moeder die het ergst waren voor het kind, in de loop van haar leven zo zijn versterkt dat ze uiteindelijk haar persoonlijkheid domineren. Mina's moeder vitte jarenlang dag in dag uit op Mina en doet dat nog steeds, maar nu nog vinniger en meedogenlozer. Mina gaat elke dag bij haar langs in het verpleeghuis met gehaktballen en soep en wordt dan verwelkomd met verwijten en sarcastische opmerkingen, maar wat doet Mina? Als ze haar geduld zou verliezen en haar moeder van onredelijkheid zou betichten, zou die haar wereldbeeld en Mina-beeld bevestigd zien, zegt Mina, en dat gunt ze haar niet. Dat haar moeders woorden ogenschijnlijk geen indruk op Mina maken, is Mina's straf voor haar moeder. Kind en moeder.

Toen ik besloten had om naar huis terug te keren, ging het werken beter, ik begon aan een schilderij dat ik veelbelovend vond, het ging met me mee de oceaan over, maar toen alle praktische aspecten van de verhuizing voorbij waren en ik weer verder zou werken, lukte het niet. Ik begon aan een ander schilderij, een lenteachtig werk, en toen belde ik mam, en toen stopte het. Ik wilde musea en galerieën bezoeken, zoals ik meestal doe als ik niet verder kom, maar voelde een angst voor openbare ruimtes die ik niet eerder had gekend. Ik was na de dood van Mark zoveel alleen geweest dat ik mensenschuw was geworden, of kwam het doordat ik de stad niet meer kende of doordat mam daar woonde en ik bang was haar tegen het lijf te lopen? Eenmaal buiten merkte ik alle bejaarde vrouwen op. Ze stappen langzaam en voorovergebogen de trein in. Houden zich vast aan de handgrepen, leunen tegen muren en deuren, komen met moeite overeind als de trein nadert, controleren de inhoud van hun oubollige tassen om er zeker van te zijn dat alles aanwezig is, portemonnee, bril, sleutels, ik was er zelf ook mee begonnen, waar heb ik mijn bril gelaten? Bij de apotheek zitten ze op een van de schaarse stoelen met een gesloten gezicht, lezen de krant niet, kijken niet op hun telefoon, van de wereld afgekeerd, of omgekeerd: naar het dichtstbijzijnde gekeerd, het nummertje tussen hun licht trillende vingers, het bord waarop nieuwe rode getallen blijven verschijnen, alles gaat zo snel, bang dat het getal zal veranderen voordat ze tijd hebben gehad om overeind te komen en naar de toonbank te lopen

om de benodigde medicijnen te halen. Hun oude lichamen takelen af. Takelt mams lichaam af? Waarom wil ik dat weten? Heeft mam een gehoorapparaat? Waarom wil ik dat weten? Ik vraag het me af. We zijn vooral geïnteresseerd in informatie waar we geen toegang toe hebben. Bij gebrek aan informatie verzin ik haar. Wat houdt me vooral bezig? Ik vraag me af hoe het met haar gaat. Niet uit bezorgdheid, niet in die zin, maar: hoe heb jij alles destijds ervaren? Hoe is het voor jou geweest? En hoe ervaar je de situatie nu, de existentiële, die we delen, wat vind je van onze situatie? Zal ik het ooit te weten komen? Zal ze ooit te weten komen hoe het geweest is, en hoe het nu is, voor mij? Dat moet ze zich toch afvragen. Wat ik denk, hoe ik me voel, hoe boos ze ook is, hoe rancuneus ze ook is, moet ze zich dat toch afvragen, want ik ben tenslotte ondanks alles haar weldra zestig jaar oude kind.